1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

ҚУЁНЛАР ЭКТОПАРАЗИТЛАРИНИ ТАРҚАЛИШИ ВА ОЛДИНИ ОЛИШ ТАДБИРЛАРИ

Болтабоева Шаҳло Қадамбой қизи

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали 1-курс магистранти

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311031

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
172–174

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Болтабоева Ш.Қ. Қуёнлар эктопаразитларини тарқалиши ва олдини олиш тадбирлари // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 172–174. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311031

АННОТАЦИЯ Ушбу тезисда қуёнларда учрайдиган асосий эктопаразитлар (қулоқ ва тери каналари, бургалар, битлар), уларнинг биологик хусусиятлари, уларни турли мамлакатларда тарқалиш даражалари ҳамда тарқалишга таъсир этувчи омиллар адабиёт маълумотлари асосида ёритилган. Қуёнлар эктопаразитозларини олдини олиш ва уларга қарши курашнинг ветеринария-санитария чора-тадбирлари таҳлил қилинган.

АННОТАЦИЯ В тезисе на основе литературных данных рассматриваются основные эктопаразиты кроликов (ушные и кожные клещи, блохи, вши), их биологические особенности, показатели распространения в разных странах и факторы, влияющие на распространение. Проанализированы ветеринарно-санитарные меры борьбы и профилактики с эктопаразитозами кроликов.

ABSTRACT Based on the literature, the thesis examines the main ectoparasites of rabbits (ear and skin mites, fleas and lice), their biological characteristics, prevalence reported in different countries and the factors influencing their spread. Veterinary and sanitary measures for the prevention and control of rabbit ectoparasitosis have been analyzed.

КАЛИТ СЎЗЛАР Қуён, эктопаразит, Psoroptes cuniculi, Cheyletiella parasitovorax, эпизоотология, тарқалиш, профилактика.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА кролик, эктопаразит, Psoroptes cuniculi, Cheyletiella parasitovorax, эпизоотология, распространение, профилактика.

KEYWORDS rabbit, ectoparasite, Psoroptes cuniculi, Cheyletiella parasitovorax, epizootiology, spread, prevention.

Кириш. Қуёнчилик гўшт, тери ва мўйна хомашёси олишнинг тез ва кам харажатли йўналиш сифатида чорвачиликда муҳим ўрин тутади. Бироқ, қуёнларни эктопаразитозлар, яъни тери ва жун қопламида яшовчи паразитлар билан касалланиши, бу соҳа ривожига жиддий тўсиқ бўлмоқда. Эктопаразитлар тери яллиғланиши, юнгларининг тўкилиши, кучли қичишиш, вазн йўқотиш ва

иммунитетнинг сусайишига олиб келади, натижада қуёнларнинг маҳсулдорлик кўрсаткичлари пасаяди ва хўжаликларга сезиларли иқтисодий зарар етказилади [3; 4].

Адабиёт маълумотларига кўра, қуёнларда энг кўп учрайдиган эктопаразитлар қулоқ ва тери каналари (Psoroptes cuniculi, Cheyletiella parasitovorax, Sarcoptes scabiei var. cuniculi), шунингдек, бит ва бургалар ҳисобланади [9]. Ўзбекистонда қуёнлар эктопаразитлари бўйича илмий тадқиқотлар кам ўтказилганлиги боис, бу борада адабий маълумотлар ҳам кам [7; 8]. Шу сабабли қуёнлар эктопаразитларининг тарқалиши ва уларнинг олдини олиш чораларини адабиёт манбалари асосида ёритиш долзарб ҳисобланади.

1. Асосий қисм. Қуёнлар эктопаразитларининг турлари ва биологик хусусиятлари. Қулоқ канаси (Psoroptes cuniculi) қулоқ супраси ва каналида яшаб, қулоқда қўнғир-қорамтир қобиқ ва ажратмалар ҳосил қилади. Касалланган қуён бошини чайқайди, қулоқни ишқалайди, натижада отит ва қулоқ супраси терисининг яллиғланиши кузатилади [3; 5].

Sarcoptes scabiei var. cuniculi ва Demodex cuniculi тери ичига кириб, кучли қичишиш, тери қалинлашиши (гиперкератоз) ва сочларнинг тўкилишига олиб келади [2]. Бургалар (Spilopsyllus cuniculi) ва битлар (Haemodipsus ventricosus) қон сўриш орқали қуёнларни безовта қилади, озғинлаштиради ва ўсишни секинлаштиради.

2. Тарқалиш даражаси. Дунёнинг турли мамлакатларида ўтказилган илмий тадқиқотларда қуёнларда эктопаразитозларнинг тарқалиши турли даражада бўлиши қайд қилинган. Кореяда уй қуёнларида Cheyletiella parasitovorax энг юқори даражада учраган бўлса, Psoroptes cuniculi эса камроқ учраган [1]. Кенияда ўтказилган тадқиқотларда манге касаллиги фермаларнинг 57,3 фоизида қайд этилган, Psoroptes cuniculi эса текширилган фермаларнинг 49,5 фоизида учраши ва асосан қулоқ каналчасида кузатилган [3]. Ироқда Psoroptes cuniculi 25%, Demodex cuniculi 9% ни ташкил этган [2]. Тюмень вилоятида ўтказилган тадқиқотларда Psoroptes cuniculi билан зарарланиш ҳайвонлар ёшига боғлиқ эканлиги аниқланган [5].

3. Тарқалишга таъсир этувчи омиллар. Эктопаразитларнинг тарқалиши бир неча омилларга боғлиқ. Кенияда ўтказилган тадқиқотнинг мақсади ҳам айнан манге касаллигини келтириб чиқарувчи омилларини аниқлаш бўлган [3]. Асосий омиллар сифатида, қуён уяларининг санитария ҳолати, катакдаги зичлик, ёш қуёнларни аралаш сақлаш, янги ҳайвонларни карантинсиз киритиш, итлар, мушуклар ва ёввойи кемирувчиларнинг хўжаликка кириши, шунингдек, ёпиқ хоналарда намликнинг кўпайиши кўрсатилади. Тюмень вилоятида ўтказилган тадқиқотларда зарарланиш даражаси қуёнларнинг ёшига қараб ҳам ўзгариши қайд қилинган [5]. Қуёнчилик фермалардаги йиллик мавсумий ўзгаришлар ҳам паразитлар динамикасига таъсир қилиши кузатилган [5].

4. Олдини олиш чора-тадбирлари. Эктопаразитозларнинг олдини олишда биринчи навбатда янги келтирилган қуёнларни хўжаликка қўшишдан олдин 2–4 ҳафта карантинда сақлаш ва тери ҳамда қулоқ соҳасини кўздан кечириш зарур. Мунтазам профилактик кўрик касалликнинг дастлабки белгиларини эрта аниқлашга имкон беради. Хорижий давлатлардаги тадқиқотларда фермаларда манге касаллиги улушининг 1996 йилдаги 55% дан 2022 йилда 28% гача камайганини кўрсатилган, бу узоқ муддатли профилактика ва самарали хўжалик бошқарувининг натижасидир [4].

Зоогигиеник тадбирлар эктопаразитларга қарши курашнинг асосий бўғинидир. Қуён уялари, катаклар ва жиҳозлар мунтазам тозаланиб, дезинфекцияловчи воситалар билан ишлов берилиши керак. Устки тўшак материали алмаштирилиб, намлик ва чиринди тўпланишининг олдини олиш лозим. Хоналарни яхши шамоллатиш ва қуёнларни меъёрий зичликда сақлаш эктопаразитларнинг тарқалиш тенденциясини камайтиради.

Фермада касалланган ҳайвонлар соғломларидан ажратилиб даволанади, уларга ишлатилган жиҳозлар алоҳида сақланади. Эктопаразитоз аниқланган хўжаликда барча ҳайвонлар бир вақтда даволаниши лозим, акс ҳолда қайта юқиш хавфи сақланиб қолади.

Қуёнлар эктопаразитозларини даволаш ва олдини олишда антипаразитар препаратларни қўллаш муҳим. Қулоқ ва тери каналарига, шунингдек, бурга ва битларга қарши воситалар ветеринария врачи тавсияси асосида, белгиланган ҳайвоннинг вазнига қараб аниқ белгилаган а дозада қўлланилиши керак. Айрим препаратлар қуёнлар учун рўйхатга олинмаган бўлиши мумкин, шунинг учун уларни қўллашдан олдин ветеринария мутахассиси билан маслаҳатлашиш мақсадга мувофиқ. Итлар, мушуклар ва ёввойи ҳайвонларнинг қуён уяларига киришини чеклаш, ветеринария хизматининг мунтазам мониторинги ва қуёнбоқарлар ўртасида маърифий ишлар профилактиканинг самарадорлигини оширади.

Хулоса. Қуёнларда эктопаразитозлар кенг тарқалган бўлиб, тарқалиш даражаси мамлакат, хўжалик шароити ва ҳайвонлар ёшига боғлиқ. Қулоқ ва тери каналари, бургалар ҳамда битлар қуёнлар маҳсулдорлигига салбий таъсир кўрсатувчи асосий эктопаразитлар ҳисобланади. Уларнинг олдини олиш учун карантин, мунтазам кўрик, зоогигиеник тадбирлар, антипаразитар препаратларни тўғри қўллаш ва доимий равишда ветеринария хизмати билан ҳамкорлик қилиш зарур.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ким С.-Ҳ., Ким С., Парк Ҳ.-Ж., Сео К.-W., Сонг К.-Ҳ. Ectoparasites infestation rates in the pet rabbits of Daejeon area, Korea // Journal of Veterinary Clinics. – 2013. – Вол. 30, Но. 3. – П. 186–188.
2. Кҳалил Л.Й., Моҳаммед Н.Ҳ., Алҳаяли Н.С. Incidence of Mange Infestation in Rabbits // Iranian Journal of Veterinary Medicine. – 2024. – Вол. 18, Но. 2. – П. 195.
3. Prevalence, control and risk factors associated with rabbit mange in Kiambu and Nyeri counties, Kenya // Livestock Research for Rural Development. – 2018. – Вол. 30, Но. 6.
4. Манге ин фармед раббитс // World Rabbit Science.
5. Spreading of Psoroptes cuniculi on rabbits and Otodectes cynotis on carnivores // Atlantis Press (Tyumen region study).
6. Хушназаров эт ал. Diagnosis and chemoprophylaxis of rabbit eymeriosis // E3S Web of Conferences. – 2024. – Вол. 480. – Арт. 03020. – ДОИ: 10.1051/e3sconf/202448003020.
7. Сафаров А., Насреэн Н., Акрамова Ф. ва бошқ. First Report on Ticks, Mites, and Other Ectoparasites Infesting Carnivorous Mammals in Uzbekistan // Advances in Animal and Veterinary Sciences. – 2024. – Вол. 13, Но. 2.
8. Diversity of lice and flea- and louse-borne pathogens in free-ranging dogs in Uzbekistan // Medical and Veterinary Entomology. – 2024.
9. Салимов Х.С. Эпизоотология: дарслик. – Тошкент, 2016.